

DOI: <https://doi.org/10.32782/PPSS.2023.1.1>

ДЕСТРУКТИВНА ПРОПАГАНДА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ

Наталія Вікторівна ГАВРИЛЕНКО,

*канд. екон. наук, доцент кафедри
економіки, обліку та підприємництва
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
<https://orcid.org/0000-0002-2043-3917>*

Інтернет з усіма його мережами в останні десятиліття міцно увійшли в життя людей і суспільства в усьому світі. Щорічний приріст користувачів становить 4-5% і на початок 2022 року їх кількість становила близько 5 млрд чоловік, які провели в мережі 1,3 млрд. років. Позитивні та негативні сторони глобальних мереж досліджені та багаторазово проаналізовані як науковим співтовариством, так і практиками. В даному дослідженні ми намагатимемося акцентувати увагу на різновидах деструктивного контенту, що продукується та поширюється в соціальних мережах і месенджерах в умовах війни, шляхах їх виявлення та протидії такому негативному явищу.

Соціальні мережі і месенджери за охопленням аудиторії відрізняються особливою популярністю. Сюди перенесені і повсякденне особисте життя, і діяльність бізнесу за причинами, насамперед, зручності, простоти, швидкості та ефективності. Проте, окрім позитивного ефекту обумовлені явища несуть на собі і певні негативні сторони, що полягають в продукуванні деструктивного контенту, під яким розуміється виробництво шкідливої інформації для психічного, духовного, морального, фізичного та іншого розвитку особистості в будь-якій формі – віртуальній, текстовій, графічній, аудіо-та відеоальній.

Україна, як і весь світ все частіше стикається з фейками та деструктивною інформацією. Ведення проти України війни та наявність непідконтрольних територій зумовлює виникнення джерел постійних дезінформаційних кампаній, головною метою яких є зменшення довіри до ЗСУ та до політичного керівництва України. Можна навести приклади такої дезінформації: 1) військовим ЗСУ ввели нову надбавку за вбивство військових з республік ЛНР та ДНР [1]; 2) Військові ЗСУ продають залишки тіл товаришів на орган [2]; 3) у деяких підрозділах ЗСУ легалізовано вживання наркотичних засобів, для того, щоб бійці могли змиритися з наказом вбивати та обстрілювати мирних громадян [3]; 4) Україна спрямувала китайські ліхтарик на тимчасово непідконтрольні території, чим спровокувала влітку пожежу в ЛНР [4].

Нормами вітчизняного права передбачені заборони на поширення деструктивної інформації та передбачено підстави притягнення до кримінальної відповідальності. До березня 2022 року Кримінальний Кодекс України

© Гавриленко Н. В., 2024

містив 9 статей, які передбачали притягнення до кримінальної відповідальності за поширення певних видів інформації, зокрема і в мережах інтернет, а саме: ст. 109, ст. 110, ст. 111, ст. 114, ст. 161, ст. 258, ст. 295, ст. 436. Але з початком війни більшість із цих статей не зазнали жодних змін і лише до двох статей ККУ, в яких передбачено відповідальність за поширення інформації були внесені зміни, а саме – ст. 111 та ст. 161 ККУ.

Можливості соціальних мереж і месенджерів використовуються екстремістами та терористами в агресивних цілях. Протиборчі сторони розгортають цілі інформаційні війни, а інтернет окрім цього використовується для мобілізації великої кількості людей, які притримуються радикальних поглядів, їх найму та участі. Сучасні екстремістські та терористичні організації здійснюють антиконституційні дії у віртуальному просторі, паралельно пропагуючи ненависть і цифрове насилля по відношенню до українських громадян, які мають активну громадянську позицію та захищають основи конституційного ладу України. До кримінальної відповідальності відповідно до ст. 258.2 ККУ може бути притягнута будь-яка особа, яка досягла 16 років, тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства, яка поширює в інтернеті інформацію, що містить публічні заклики до вчинення терористичного акту.

Перераховані вище деструктивні напрямки не є остаточними з тих, що існують в глобальному інформаційному просторі. Їх поширення стає можливим з причин неефективних обмежувальних заходів по відношенню до інформаційних ресурсів, що не призначені для здорового споживання. Інформація, розміщена в соціальних мережах і месенджерах, підлягає контролю з боку державних органів та адміністрації самих ресурсів. Подібна інформація повинна підлягати оперативному видаленню з блокуванням доступу до її джерела. Все це є результатом моніторингу правоохоронних органів, автоматизованої фільтрації, модерації людиною, скарг і звернень з боку користувачів.

Проте слід розуміти ускладненість контролю і модерації месенджерів, насамперед, з причини дотримання вимог законодавства, наприклад: охорона конституційного права кожної людини на тайну переписки. Також присутніми є й певні труднощі в технічному аспекті та автоматизації даних процесів, юридичному плані – так, адміністрація досліджуваних ресурсів може знаходитися за межами території, а, отже, й юрисдикції України. Все це помножене на технології захисту деяких месенджерів, таких як наскрізне шифрування, секретні чати та ін., призводить до додаткових труднощів у відсутності контролю та модерації. До таких комунікаційних платформ правоохоронні органи відносять Telegram, Threema, Signal, Wickr та інші, які забезпечують височайший рівень анонімності.

Наостанок ще раз узагальнимо, що зростання проаналізованих ресурсів і їх користувачів призводить до виробництва і поширення великої кількості шкідливої інформації. Розглянуті комунікаційні платформи є одним із значущих джерел інформації для оперативних підрозділів, проте ряд технічних ускладнень, законодавство та етичні норми виступають в ролі перепон для її отримання та використання в діяльності з протидії злочинності.

Список використаних джерел:

1. <https://news24today.info/ukrainskim-soldatam-poobeshhali-platit-za-ubijstva-v-donbasse/>
2. <https://www.mk.ru/social/2015/11/11/sotrudnik-sbu-rasskazal-kak-v-zone-ato-potroshat-lyudey-na-organy.html>
3. <https://www.donetsk.kp.ru/online/news/2958552/>
4. <https://www.politnavigator.net/vsu-celenapravenno-podzhigali-polya-s-urozhaem-na-luganshine.html>
5. Flash Eurobarometer 506: EU's response to the war in Ukraine [Електронний ресурс] // Європейська комісія. 2022. Режим доступу до ресурсу: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2772>.
6. Observatoire Reboot de l'Information et du raisonnement critique [Електронний ресурс] // IFOP. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2022/03/Rapport_Ifor_REBOOT_VOL_1_2022.03.24.pdf.
7. Oremus W. Big Tech tried to quash Russian propaganda. Russia found loopholes [Електронний ресурс] / W. Oremus, C. Zakrzewski // The Washington Post. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.washingtonpost.com/technology/2022/08/10/facebook-twitter-russian-embassy-accounts-propaganda/>.
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2342-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20220105#Text>